

Το άγχος, ένα αναγκαίο συναίσθημα

Στο Σεμινάριο XVII, ο Λακάν δίνει στο άγχος μια απολύτως ουσιαστική θέση. Το θεωρεί θεμελιώδες συναίσθημα και υποστηρίζει ότι είναι « το κεντρικό συναίσθημα, αυτό γύρω από το οποίο οργανώνονται τα πάντα »¹.

Το λακανικό άγχος είναι ένας τρόπος πρόσβασης στο πραγματικό, ένας τρόπος πρόσβασης σε αυτό που δεν μπορεί να διευθετηθεί από το σημαίνον. Στη σελίδα 49 του Σεμιναρίου X, ο Λακάν αναρωτιέται: « Γιατί είμαστε τόσο πρόθυμοι να διατηρήσουμε τη διάσταση του άγχους; Πρέπει να υπάρχει κάποιος λόγος γι' αυτό »². Για να κατανοήσουμε το άγχος από αυτή την οπτική, θα είναι αναγκαίο να το διαχωρίσουμε από τη δυσφορία και να το αντιμετωπίσουμε ως ένα συναίσθημα απαραίτητο για τη συγκρότηση του υποκειμένου. Το ζητούμενο είναι να προσεγγίσουμε το άγχος όχι ως διαταραχή που πρέπει να εξαιρεθεί, αλλά ως λειτουργία.

Στο Σεμινάριο X, ο Λακάν τοποθετεί το άγχος ανάμεσα σε επιθυμία και απόλαυση: «Το άγχος είναι επομένως ένας ενδιάμεσος όρος ανάμεσα στην επιθυμία και την απόλαυση, στο βαθμό που η επιθυμία συγκροτείται όταν υπερβαίνεται το άγχος, εδράζεται στο χρόνο του άγχους »³. Το άγχος προηγείται της επιθυμίας, είναι λογικά προγενέστερο, εμφανίζεται πριν από την επιθυμία. Είναι μάλιστα απαραίτητο για την εμφάνιση της επιθυμίας. Ο Λακάν ανέπτυξε τη συγκρότηση της επιθυμίας στο Σεμινάριο XI. Πρόκειται για τους μηχανισμούς της αιτιογένεσης του υποκειμένου, την αλλοτρίωση και τον αποχωρισμό. Το άγχος αποτελεί μια λογικά αναγκαία στιγμή για τη συγκρότηση του υποκειμένου. Δηλαδή, χωρίς άγχος, δεν μπορεί να υπάρξει υποκείμενο.

« Στο άγχος, το αντικείμενο α είναι αυτό που εκπίπτει από το υποκείμενο »⁴, λέει ο Λακάν στη μοναδική συνεδρία του σεμιναρίου *Τα Ονόματα-του-Πατρός*. Το αντικείμενο α ως στήριγμα της επιθυμίας δεν μπορεί να τοποθετηθεί στο πεδίο του Άλλου χωρίς άγχος. Αν δεν υπάρχει άγχος, δεν υπάρχει παραγωγή του αντικειμένου α. Στη σελίδα 204 του Σεμιναρίου X διαβάζουμε: « Ο χρόνος της άγχους δεν απουσιάζει από τη συγκρότηση της επιθυμίας, έστω και αν αυτός ο χρόνος είναι αποσιωπημένος και μη εντοπίσιμος ».

Στο Σεμινάριο X, το άγχος δεν αποτελεί διαταραχή, δεν τίθεται ζήτημα να το θεραπεύσουμε, αλλά να του δώσουμε τη θέση του. Αρκεί να ανατρέξουμε στον Φρόυντ και σε αυτό που λέει στο *Αναστολή, σύμπτωμα και άγχος*: Το άγχος είναι κινητήρας της απώθησης. Χωρίς άγχος, δεν υπάρχει απώθηση. Αυτό που προκαλεί την απώθηση είναι το άγχος ευνουχισμού. Και ο Λακάν, μας λέει ο Μίλερ, μεταφράζει τον κινητήρα της απώθησης ως αίτιο της επιθυμίας. Η επιθυμία είναι πάντα απωθημένη επιθυμία, είναι μια επιθυμία που δεν γνωρίζει το αντικείμενο αίτιο της⁵.

¹ LACAN Jacques, Le séminaire livre XVII (1969-1970), *L'envers de la psychanalyse*, Paris, Seuil, 1991, p.168

² LACAN Jacques, Le séminaire livre X (1962-1963), *L'angoisse*, Paris, Seuil, 2004

³ LACAN Jacques, Le séminaire livre X (1962-1963), *L'angoisse, op.cit.*, p.205

⁴ LACAN Jacques, « Introduction aux Noms-du-Père » (1963), *Des Noms-du-Père*, Paris, Seuil, 2005., p.71

⁵ MILLER Jacques-Alain, « Introduction à la lecture du Séminaire de *L'angoisse* de Jacques Lacan », *La Cause freudienne, Nouvelle revue de psychanalyse*, n° 59, Paris, Navarin, 2005

Ο Μιλέρ μας λέει ότι « μόνο το άγχος μετατρέπει την απόλαυση σε αντικείμενο αίτιο της επιθυμίας»⁶. Το λακανικό άγχος είναι παραγωγικό στο βαθμό που παράγει το αντικείμενο αίτιο.

Το άγχος παράγει το αντικείμενο α ως χαμένο αντικείμενο. «Γι' αυτό μπορούμε να το ορίσουμε ως αντικείμενο του άγχους μόνο περνώντας από την άρνηση: "δεν είναι χωρίς αντικείμενο". Αυτό που πρέπει να είναι σαφές είναι ότι δεν υπάρχει το αντικείμενο και μετά η απώλειά του, αλλά ότι το αντικείμενο α συγκροτείται ως τέτοιο μέσα στην ίδια την απώλειά του. Χωρίς χαμένο αντικείμενο, δεν υπάρχει επιθυμία»⁷, διευκρινίζει ο Μιλέρ.

⁶ MILLER Jacques-Alain, « Introduction à la lecture du Séminaire de *L'angoisse* de Jacques Lacan », *La Cause freudienne, Nouvelle revue de psychanalyse*, n° 59, *op.cit.*, p.76

⁷ MILLER Jacques-Alain, « Angoisse constituée, angoisse constituante », Intervention aux journées de l'ECF pour présenter le Congrès de l'AMP en 2006, disponible sur internet